

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

РОМАНОВА ІРИНА ВАСИЛІВНА

УДК 821.161.2–31 Багряний. 09

**ЕКЗИСТЕНЦІАЛІСТСЬКІ МОТИВИ В РОМАНІСТИЦІ
ІВАНА БАГРЯНОГО**

10. 01. 01 – українська література

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Харків – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, доцент
Борзенко Олександр Іванович,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
професор кафедри
історії української літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Мейзерська Тетяна Северинівна,
Південноукраїнський державний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського,
професор кафедри української філології

кандидат філологічних наук
Куриленко Ірина Анатоліївна,
Харківська державна академія культури,
викладач кафедри мистецтвознавства,
літературознавства та мовознавства

Захист відбудеться “17” вересня 2008 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.07 Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61077, м. Харків, пл. Свободи, 4, ауд. 2-37.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (61077, м. Харків, пл. Свободи, 4).

Автореферат розісланий “___” серпня 2008 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Гноєва Н. І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Романістика І. Багряного є примітним явищем вітчизняного літературного процесу ХХ століття. Вона являє собою перспективний матеріал для літературознавчих розвідок з огляду на її місце серед інших феноменів українського письменства означеного періоду.

Українська література 20-х рр. ХХ століття засвідчила певні ідейно-художні перегуки з європейською культурною парадигмою, у якій у цей час з'являється кардинально новий погляд на людину та її місце у світі. Рефлексії провідних філософів-екзистенціалістів щодо пріоритету індивідуально-особистісного буття над зовнішнім стали предметом уваги провідних західноєвропейських митців. Уповні екзистенціалістські мотиви розвинулися у творчості А. Камю та Ж.-П. Сартра під час Другої світової війни, яка загострила суперечності попереднього періоду, пов'язаного з процесами механізації соціумів та утвердження тоталітарних режимів. І. Багрянний, дебютувавши в українській літературі як поет наприкінці 20-х рр. ХХ століття, виявив більшу художню майстерність у романістиці. Характерно, що вже в перших творах, значною мірою перебуваючи під впливом неоромантичних та експресіоністичних тенденцій цього періоду, письменник зробив крок до засвоєння екзистенціалістської проблематики. Утім, розкриття екзистенціалістської домінанти в романістиці І. Багряного відбувається після Другої світової війни в Німеччині. Відчувши своєрідну “закинутість” у чуже середовище, письменник разом з іншими митцями прагнув художньо оприаявити існування особистості в ситуації “без ґрунту”, ширше – поза національним простором.

Доцільність та актуальність створення комплексного дослідження, спрямованого на вивчення романістики І. Багряного, пояснюється тим, що на сьогодні вона не студіювалася з точки зору виділення в ній екзистенціалістських мотивів. Незначна кількість розвідок з обраної проблеми (М. Балаклицький, Т. Марцинюк, М. Сподарець) лише створюють підґрунтя для роботи, присвяченої дослідженню філософської основи романістики І. Багряного. Вивчення кореляції багрянівських романів з основними категоріями та мотивами екзистенціалізму сприятиме формуванню ціліснішого уявлення про місце митця в українському літературному процесі ХХ століття.

Мета роботи полягає в розкритті філософського підґрунтя романістики І. Багряного з огляду на її співвіднесеність із європейським та українським екзистенціалістським дискурсом.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

– дослідити своєрідність вираження мотиву бунту в романах І. Багряного “Скелька” та “Тигролови”;

– розкрити роль “межових ситуацій” у художньо-філософських пошуках І. Багряного;

– простежити художню реалізацію екзистенціалістських категорій свободи та смерті в романах І. Багряного “Людина біжить над прірвою” та “Сад Гетсиманський”;

– з’ясувати специфіку вираження проблеми автентичності існування в романі “Маруся Богуславка”.

Об’єктом наукового дослідження є романістика І. Багряного (“Скелька”, “Тигролови”, “Людина біжить над прірвою”, “Сад Гетсиманський”, “Маруся Богуславка” (перша частина запланованої трилогії “Буйний вітер”). Як додатковий матеріал залучено повість “Огненне коло”, повість-вертеп “Розгром”, публіцистичну й епістолярну спадщину письменника, літературу біографічного та автобіографічного характеру.

Предметом дослідження виступають основні екзистенціалістські категорії та мотиви і їх своєрідне вираження в романістиці І. Багряного.

Теоретико-методологічну базу дисертації складають праці провідних фахівців з історії української літератури – Г. Грабовича, В. Гришка, Н. Михайловської, С. Павличко, Ю. Шереха та ін., теорії літератури – О. Веселовського, Б. Гаспарова, Є. Мелетинського, І. Силантьєва, філософів – М. Гайдеггера, А. Камю, Ж.-П. Сартра, К. Ясперса, роботи з вітчизняної етнопсихології – В. Антоновича, М. Костомарова, М. Шлемкевича та ін.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні елементів міфологічного, герменевтичного, культурно-історичного методів, методики мотивного аналізу.

Наукова новизна дисертації зумовлюється тим, що в ній уперше:

– розкрито основні етапи становлення екзистенціалістської концепції в романістиці І. Багряного;

– простежено специфіку реалізації окремих екзистенціалістських мотивів у межах аналізованих творів І. Багряного;

– схарактеризовано філософську основу романістики І. Багряного у зв’язку з ідейно-художніми пошуками літератури та філософії екзистенціалізму.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану кафедри історії української літератури Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за програмою “Жанрово-стильові особливості та поетика української літератури XIX–XX ст.”.

Практичне і теоретичне значення одержаних результатів зумовлюється тим, що основні положення та результати дисертації можуть бути використані під час викладання курсів історії української літератури у вищих та середніх навчальних закладах, у спецкурсах та спецсемінарах, у процесі написання

курсів і дипломних робіт, а також при подальшому вивченні романістики І. Багряного.

Апробація результатів дослідження здійснена на засіданнях кафедри історії української літератури Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, а також на таких конференціях: Міжнародна наукова конференція “Творчість І. Багряного як культурний феномен. До 100-річчя від дня народження” (Харків, 27–28 вересня, 2006 р.), Міжнародна науково-практична конференція “Харків і Харківський університет у розвитку української журналістики: від тижневика “Харьковские известия” до газети “Харківський університет” (до 190-річчя університетської преси)” (Харків, 19–20 грудня, 2006 р.), ІХ Міжнародна наукова конференція молодих учених (Київ, 19–21 червня, 2007 р.), Всеукраїнська наукова конференція “Актуальні проблеми сучасної компаративістики” (Бердянськ, 10–12 вересня, 2007 р.), Міжнародна наукова конференція “Етнопростір мови та культури: актуальні проблеми етнолінгвістики й лінгвокультурології” (Харків, 5–6 жовтня, 2007 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 3 статті, які вміщено у фахових виданнях, ліцензованих ВАК України.

Структура дисертації обумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаної літератури. **Обсяг дисертації** становить 171 сторінку основного тексту та 22 сторінки списку використаних джерел, що містить 240 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У “**Вступі**” обґрунтовано вибір теми, її актуальність, сформульовано мету та завдання роботи, визначено основні методи дослідження, його предмет і об’єкт, висвітлено зв’язок теми дисертації з науковими програмами і планами організації, у якій її виконано, показано новизну та практичну цінність отриманих результатів, наведено дані про апробацію результатів дисертації.

Перший розділ роботи – “**Історія вивчення та теоретичні засади дослідження романістики І. Багряного**” – складається з двох підрозділів. У *першому підрозділі* – “*Романістика І. Багряного в оцінках критиків і літературознавців*” – подано аналіз науково-критичної літератури за темою дослідження. Він показав, що науковцями створено підґрунтя для вивчення екзистенціалістського складника в романістиці І. Багряного. Незважаючи на те, що найчастіше в розвідках автори наголошують на категоріях свободи та смерті (Т. Батенко, О. Ковальчук, М. Сподарець), а також на значенні випробувань, які випадають на долю багрянівських героїв (О. Головій, В. Дмитренко, Н. Колошук), утім, помітним є їх прагнення схарактеризувати філософську основу цього літературного феномена.

Другий підрозділ – “Екзистенціалізм як філософське та літературне явище: категорії та мотиви” – присвячується обґрунтуванню теоретико-методологічної основи дисертації. У середині 20-х рр. ХХ століття в європейській інтелектуальній думці виділився напрям, який дістав назву екзистенціалізм (від лат. *existentia* – існування), або “філософія кризи”. Його виникнення пов’язують із глибокими духовними потрясіннями та змінами в соціальному житті Західної Європи між двома світовими війнами, що посилили увагу провідних інтелектуалів до проблеми сенсу людського буття. Прикметно, що екзистенціалізм, зародившись як філософський напрям, поширився і на художню творчість, утілюючи в такий спосіб важливу особливість цього періоду розвитку культури, а саме: максимальне зближення філософської думки та письменства. Відтак стало можливим активне взаємопроникнення ідей “філософії існування” та літератури, що дозволяє інтерпретувати екзистенціалізм як явище філософсько-естетичне. Своєрідність художнього відображення екзистенціалістської проблематики у творчості французьких митців А. Камю та Ж.-П. Сартра полягає в тому, що вони відобразили внутрішні переживання героїв, стани їхньої свідомості. При цьому спостерігаємо посилену увагу до міфу, до використання архетипних образів та символів. У художньому світі камюзіанських та сартрівських літературних феноменів набувають нового звучання такі категорії та мотиви, як свобода та смерть, бунт, “межові ситуації”, вибір.

Другий розділ дослідження – “Становлення І. Багряного-романіста: пошук ідейно-художніх орієнтирів” – поділяється на три підрозділи. *Перший підрозділ – “Романи І. Багряного “Скелька” та “Тигролови” в контексті ідейних тенденцій української літератури першої половини ХХ століття”* – розкриває процес становлення І. Багряного-романіста. Художній світ “Скельки” демонструє зв’язок з українським модернізмом 20-х рр. ХХ століття, який реалізувався у творчості митця з виразною неоромантичною домінантою. Уже в цьому романі простежується тенденція І. Багряного до сприйняття дійсності в міфологічних параметрах. Цим може пояснюватися звернення митця до опозиції “славетне минуле – ганебне сучасне”, яка увиразнює міфологічні уявлення про циклічне оновлення життя, його вічну динаміку. Минувшина як образ “золотого віку” української вольниці пов’язується в романі з народною легендою про звитязного ватажка повстанців Данила Чорного. Натомість осмислення безправного сучасного корелюється з роздумами провідних українських інтелектуалів перших десятиліть ХХ століття щодо національної невлаштованості як результату поразки національно-визвольних змагань. Осягнення національних катаклізмів революційної та пореволюційної України реалізувалося насамперед у творах М. Хвильового, позначених експресіоністичними художніми пошуками. Органічно ввійшовши у творчість вітчизняних митців, експресіоністські риси набули певної національної

специфіки. Більш того, концепція, вироблена представниками українського експресіонізму, виявилася напрочуд адекватною системою поглядів, яка пізніше оформилася як екзистенціалістська. Крім цього, цілком виправданою є думка про те, що екзистенціалістську доміную в романістиці І. Багряного можна співвідносити з такими провідними рисами української ментальності, як антеїзм, індивідуалізм та кордоцентризм.

Можемо стверджувати, що початковий етап творчості І. Багряного позначений пошуками ідейно-художніх орієнтирів і в ньому ще немає виразного екзистенціалістського стрижня, проте вже у “Скельці” намічено підходи до засвоєння екзистенціалістської моделі. Мотиви бунту, страждання як своєрідного особистісного та національного катарсису, смерті, оптимістичне світовідчуття будуть розвинені письменником у “мурівському” та “постмурівському” періодах.

Своєрідну ідейно-художню еволюцію творчості І. Багряного вповні простежено в романі “Тигролови”. Доведено, що на зміну неоромантичній домінанті, яскраво заявленій у “Скельці”, приходять екзистенціалістські елементи. Неоромантичний бунт, зумовлений полярною протилежністю ідеального та реального начал, трансформується в екзистенціалістський і пов’язується з настановою головного героя Григорія Многогрішного утвердити себе у ворожому світі. Відтак, на перший погляд, неоромантичний конфлікт людини і світу прочитується в контексті екзистенціалізму, згідно з яким детерміноване буття нівелює особистість. У романі абсолютна свобода трансформується у свободу зумовлену, передусім власним вибором героя, що полягає у свідомому опорі – зовнішньому та внутрішньому. Виділено основні мотиви, характерні для художнього мислення І. Багряного: “закинутість” у чуже середовище, страждання, наближення до смерті, “ставання людиною” тощо. Водночас наголошено на тому, що в “Тигроловах” простежуються елементи абсурду, які стають відчутними в сумнівах та ваганнях головного героя. Утім, подальша кристалізація нових ідей, близьких екзистенціалістським, відбувається в пізніших багрянівських романах.

Другий підрозділ – “Герої І. Багряного у протистоянні зі світом (на матеріалі романів “Скелька” та “Тигролови”)” – розкриває змагання багрянівських героїв зі своїм оточенням, ширше – зі світом. У “Скельці” письменник звернувся до історичного минулого як тла, на якому відбувається апробація сучасних проблем. Події в романі відбуваються у XVIII столітті і відображають ситуацію поступового насадження російської культури, яке посилювалося після поразки гетьмана Івана Мазепи. У творі протистояння людини і світу реалізується як опозиція національного та чужорідного, конкретніше – української та російської ментальності. Символом імперії та обмеження свободи особистості в романі стає монастир. Так у “Скельці” увиразнюються мотиви підміни та “чужого”. Вони стають поштовхом до

свідомого протистояння скельчан російському оточенню, що впроваджує послідовний механізм обмеження людського “я”. Конфлікт головного героя та світу зумовлений передусім неприйняттям “масок”, готових варіантів поведінки людини, які нав’язуються іззовні. Тому десь на підсвідомому рівні у скельчан з’являється недовіра до ігумена Ієремії – прихильника імперської політики, яка викликає спротив в українців.

Поривання Данила Чорного до свободи варто розцінювати як крок до віднайдення власного “я”, що в умовах закріпачення набуває особливого значення. У контексті твору бунт є результатом своєрідного прозріння, що дає герою можливість повернутися до автентичного способу існування. Усвідомлюючи протест як передумову нового життя, Данило Чорний розуміє і ту відповідальність за вчинок, яка покладається на нього. У “Скельці” її можна інтерпретувати як крок до духовного змужніння героя, який набуває іншого статусу – людини, готової робити самостійний вибір. У зв’язку з цим можемо говорити про еволюцію образу Данила Чорного. У “Скельці” обґрунтовано новий погляд на народ як сукупність особистостей, здатних узяти відповідальність за дію на себе. Серед художніх образів, які характеризують екзистенціалістську ситуацію, виділено образ корабля як символу внутрішньої та зовнішньої свободи.

На відміну від дебютної “Скельки”, у “Тигроловах” простежено кристалізацію поглядів І. Багряного на проблему змагання людини і світу, що передусім сприяє оформленню авторської концепції протистояння особистості та тоталітарної системи. Помічено, що розширення проблемно-тематичних рівнів твору співвідноситься не лише із засвоєнням письменником романного мислення, а і його особистим досвідом, пов’язаним з арештом та ув’язненням. Антитоталітарний зміст “Тигроловів” суголосний європейському літературному контексту, у якому синтезувалися погляди провідних інтелектуалів на проблему перетворення людини на річ. За художньою логікою твору, символом тоталітарної системи стає образ поїзда-дракона. Атмосфера несвободи, що панує в поїзді, увиразнюється через мотив “загратованості”. У “Тигроловах” він розширює своє значення: з одного боку, є символом фізичного обмеження людини в тоталітарному світі; з другого – це знак внутрішньої розбалансованості, втрати своєї самості, неспроможності змагатися з оточенням. Така ситуація прочитується як очікувана, оскільки ця “загратованість” є наслідком поразки українських національних змагань. У творі І. Багрянний демонструє своєрідний екзистенціалістський парадокс: головний герой Григорій Многогрішний в атмосфері “загратованості” не тільки не втрачає себе, а, що характерно, прагне перевірити свій внутрішній потенціал. Підґрунтям такої життєвої позиції став питомий індивідуалізм. Виділяючи себе з натовпу, герой готовий іти на ризик, аби в такий спосіб зберегти унікальність свого буття. Таким чином, у “Тигроловах” акцентується увага на таких рисах

української ментальності, що активізують зусилля особистості в боротьбі із системою.

Образ Григорія Многогрішного найповніше розкривається в ситуації абсурду. Уперше безглуздість світу він відчуває, перебуваючи в Україні. Це відбувається в момент арешту та ув'язнення, про які дізнаємося зі згадок самого героя. Екстремальна ситуація посилює рефлексії Григорія Многогрішного стосовно причин обмеження його свободи. Його внутрішня неспроможність знайти логічне пояснення подібному стану речей приводить арештанта до усвідомлення абсурдності звинувачень на його адресу, а відтак і до розуміння безглуздості світу, у якому приречена жити особистість. Мотив “ставання людиною” в “Тигроловах” простежується частково, в образі Григорія Многогрішного ще немає тієї еволюції, яка визначить долю героїв пізніших багрянівських романів. Проте вже в цьому творі намічено підходи до осмислення катарсисної проблематики. Ув'язнення героя є чинником духовного змужніння.

В атмосфері загальної безвиході та упослідженості герой постає сам на сам зі своїм буттям. Через самотність та страх як феномени людського існування він приходить до розкріпачення внутрішнього єства, що супроводжується своєрідним прозрінням. Прояви зовнішнього, детермінованого буття поступаються особистісним прагненням, насамперед бажанню боротися за самого себе. Бунт головного героя можна розглядати як протест проти існуючої ситуації, проти перетворення людини на річ. У цьому контексті непогодження з визначенням другорядної ролі людини трансформується в метафізичну площину. Саме в бунті Григорій Многогрішний виявляє себе як особистість, яка бореться за власне “я”. Герой здатен пожертвувати своїм життям задля збереження власної автентичності, а це, у свою чергу, підтверджує зростання його самосвідомості, духовне змужніння, яке обов'язково відбувається в “ситуації”. Відтак бунт стає головним виміром буття людини, він стимулює її до боротьби за власне місце у світі.

У третьому підрозділі – “Воля до життя” як чинник самотворення особистості (на матеріалі роману “Тигролови”)” – досліджено апробацію ідеї “волі до життя”, яка в художньому світі багрянівського роману полягає у життєвості українця та української нації в цілому. Випробування, які випали на долю Григорія Многогрішного, розглянуто як своєрідний шлях наповнення сенсом власного життя. Утверджуючи в романі ідею “волі до життя”, свого часу обґрунтовану в українському письменстві М. Хвильовим, І. Багрянний багато в чому розширив та доповнив її. У контексті всієї романістики митця вітаїстичний складник інтерпретується як потяг людини до свободи, що і визначає її дієвість у певній ситуації. Письменник відобразив своєрідну еволюцію Григорія Многогрішного, ширше – самотворення, що, у свою чергу, підтверджує екзистенціалістський постулат про “ставання особистістю”. Відтак

етапи “закинутості” головного героя в “ніщо”, суверенності вибору та існування людини в “негативних” ситуаціях розкривають зміст тези про поступове наповнення власного життя сенсом. Під час перебування головного героя в “ешелоні смерті” він відчуває своєрідний розрив між своїми внутрішніми пориваннями та зовнішнім світом. Саме ця невлаштованість і рухає ним у момент дії – утечі в інакше середовище. Шлях від арештанта до духовно розкріпаченої особистості увиразнює зміни в героєві, що підтверджують його “дорослішання”. У цьому контексті можемо говорити про певну обраність Григорія Многогрішного, який у творі демонструє життєвість активної людини, а отже, всієї української спільноти.

Третій розділ роботи – “Герої І. Багряного в аспекті екзистенціалістських категорій свободи та смерті (на матеріалі романів “Людина біжить над прірвою” та “Сад Гетсиманський”)” – складається з трьох підрозділів. У першому підрозділі – *“Мотив “закинутості” особистості в дисгармонійне середовище”* – простежено художню реалізацію мотиву “закинутості”. У романах “Людина біжить над прірвою” та “Сад Гетсиманський” цей мотив метафоризується в таких назвах, як “безгрунтянство”, “безпритульність”, “скитальство”. У просторі авторського сприйняття “закинутість” стає еквівалентною відчуттю людини, яка втратила опору, підґрунтя, а тому її стан можна визначити таким поняттям, як дезорієнтація. У контексті обох творів цю “безпритульність” варто тлумачити як черговий і доволі очікуваний етап українського “безчасся”. Не випадково в романі “Людина біжить над прірвою” постає образ “великої руїни”, що породжує певні асоціації з другою половиною XVII століття, а саме з добою Руїни, пов’язаної зі смертю Б. Хмельницького, а відтак зі згортанням національно-визвольного руху. У творі “Сад Гетсиманський” сталінська тюрма постає як безпосередній прояв “закинутості” особистості в дисгармонійне середовище, за словами Ж.-П. Сартра, у “ніщо”. Як видно з роману, світ в’язниці не є просто символом фізичного та духовного закріпачення, що відбиває узвичаєний погляд на неї. Письменник виявив неабияку художню майстерність у змалюванні “фабрики-кухні”, показавши передусім складність організації тюрми. Цей окремих світ у свідомості головного героя Андрія Чумака кореспондує з образом потойбіччя. “Межовість” буття українця розкривається і в романі “Людина біжить над прірвою”. У творі війна ототожнюється з проявами хаосу, сприймається особистістю як наслідок занедбаності душі. Невпевненість, непрогнозованість майбутнього відтворено в назві “Людина біжить над прірвою”, де біг над прірвою розцінюється як перманентний процес. Згідно з художньою логікою багрянівських романів, тюрма та Друга світова війна виступають тим тлом, на якому відбувається падіння людини в неавтентичне середовище, що вириває героїв зі звичного, забезпеченого світу.

У другому підрозділі – “Герої І. Багряного в “межових ситуаціях” – обґрунтовується роль “негативних” станів та їх впливу на особистість. Аналізуючи простір авторського сприйняття “межових ситуацій”, відзначимо, що письменник художньо оприявнює три рівні людського існування: повсякденне середовище (“воля”), “виштовхування” з “уречевленого” світу (буття в ситуації війни та ув’язнення) та оприявнення власної екзистенції (“буття-до-смерті”). До зустрічі з випробуваннями герої романів “Людина біжить над прірвою” та “Сад Гетсиманський” Максим Колот та Андрій Чумак перебувають на “волі”, згадки про яку у творах незначні: зазвичай, вони постають із їхніх спогадів. І. Багряний зосереджує увагу на інших рівнях існування, у такий спосіб визначаючи їх пріоритетність у процесі становлення особистості. “Воля” у свідомості більшості корелюється із щасливим, безтурботним життям, що мислиться як сталість у порівнянні з непрогнозованістю “негативних” станів. Перебування багрянівських героїв у “межових ситуаціях” розкриває перед ними справжню суть цієї “волі”, що, як не парадоксально, загрожує людині у її прагненні пізнати себе та навколишню дійсність. Фактично, ця перешкода стоїть на шляху самотворення особистості як процесу наповнення життя сенсом.

У творах І. Багряного мотив “межової ситуації” знаходить художнє вираження в метафорах “бігу над прірвою” та “ходіння по модерному пеклу”, що підкреслюють ініціаційний шлях героїв, які перебувають у пошуках нових цінностей, ширше – людської самості. Нестабільність їхнього існування відкриває перед ними перспективу випробувань, яка супроводжується образами “третіх півнів”, “чаші”, що усвідомлюються як провісники майбутніх мук. “Межова ситуація”, вириваючи особистість з “анонімного” стану, оприявнює не лише зовнішні прояви хаосу (війна, ув’язнення тощо), але й внутрішні колізії, пов’язані передусім із метафізичним прозрінням. Приміром, у романі “Людина біжить над прірвою” війна, що мислиться як символ нестабільності, розкриває справжню суть “негативної” ситуації, яка безпосередньо впливає на індивіда.

У свідомості Максима Колота та Андрія Чумака смерть як найвища буттєва можливість постає не як віддалена в часі перспектива, а як визначальний складник самого життя. У романах увиразнено думку про своєрідне відчуття “розлитості” смерті у світі. Художнє втілення цієї тези спостерігаємо у творі “Людина біжить над прірвою”, де наближення до “межі” мислиться як перманентний процес, тло, на якому і протікає існування. У романах І. Багряного перманентне наближення Максима Колота та Андрія Чумака до “небуття” варто інтерпретувати як особистісну ініціацію. У сприйнятті героїв смерть означається не як сталий факт, а як процес, під час якого вони здобувають найголовніший шанс випробувати свій внутрішній ресурс. Відтак предметом посиленої уваги стає не фізична загибель, а зміни у житті людини, яка наближається до завершення власного буття. “Посвяченість” героїв, що

пройшли складний шлях, сприяє метафізичному зазіранню за “межу”, чого позбавлений той, хто ухиляється від подібного досвіду.

Третій підрозділ – “Мотив свободи вибору” – присвячено дослідженню специфіки художнього вираження свободи в багрянівській концепції. У романах “Людина біжить над прірвою” та “Сад Гетсиманський” мотив свободи вибору стає провідним, визначаючи в такий спосіб існування людини в цілому. Тому-то цілком умотивованим бачиться факт, що означувана проблема викликає в Максима Колота та Андрія Чумака низку роздумів, які супроводжуються внутрішніми колізіями, ваганнями, що, у свою чергу, розкривають становлення особистості як процес. Фактично, наближення до свободи Максима Колота та Андрія Чумака стає відчутнішим у власних “межових ситуаціях”. Аналізуючи цей феномен, письменник демонструє різні версії людського буття, які, відповідно, можна розглядати як результати свого вибору / чужих виборів. Відзначено, що, особистість, яка утверджує власну свободу, оприявнює самість, натомість якщо людина відмежовується від такого досвіду, то стає частиною проектів Інших. У романах письменник відображає ще одну індивідуальну перспективу, а саме: балансування між цими можливостями. Проте, як видно із творів, митець оприявнює різні версії людського існування, позбавляючи при цьому читача дидактичних настанов щодо того, як треба обирати. Багрянівські романи доводять: той вибір є справжнім, у якому особистість не розчарувалася навіть по кількох роках свого життя. Відтак єдиною важливою стає реалізація фундаментального людського проекту. Актуалізується думка, що свобода вибору безпосередньо пов’язується з таким мотивом, як метафізичне прозріння. У полі зору письменника опиняються люди, що завдяки “межовим ситуаціям” переглядають свій попередній буттєвий досвід, по-новому оцінюючи себе та оточуюче середовище. У таких обставинах багрянівські герої усвідомлюють, що неможливе стає можливим, оскільки особистість здатна консолідувати свій внутрішній ресурс.

Четвертий розділ дисертації – “Проблема автентичності існування в романі І. Багряного “Маруся Богуславка” – поділяється на три підрозділи. У *першому підрозділі – “Маруся Богуславка в контексті романістики І. Багряного”* – роман “Маруся Богуславка” (перша частина запланованої трилогії “Буйний вітер”) розглядається як етапний твір І. Багряного. У ньому спостерігається зміщення головних ідейних акцентів, які були заявлені в попередніх романах. Уже сам задум “Буйного вітру” як трилогії розкриває готовність письменника вийти на рівень філософських узагальнень. У зв’язку з цим виправданим бачиться свідомий відхід І. Багряного від соціальної заангажованості, пов’язаної з дослідженням буття українця в тоталітарному середовищі. В останньому романі митець художньо окреслив ті закони людського існування, які є універсальними для будь-якого індивідуума. Образ

міста Нашого розкриває процес утрати європейцем життєво важливих орієнтирів і разом із цим очікування тих змін, що мають наповнити його існування сенсом. Герої “Марусі Богуславки” приходять до усвідомлення не тільки власної екзистенціалістської сутності, але й долі всього людства, приреченого здійснювати схожі зусилля. Проте це спостереження не означає, що національний складник авторської концепції перестає бути домінуючим. Радше за все, письменник удається до його збагачення та увиразнення.

Роман “Маруся Богуславка” засвідчив розширення спектру проблематики. Увиразнення екзистенціалістського складника відбувається шляхом актуалізації художніх ситуацій, за допомогою яких розкривається пріоритет проблеми автентичності буття. Поза всяким сумнівом, вона була заявлена і в попередніх творах, але саме в останньому романі набуває особливого значення. Так, на прикладі головної героїні Ати Дахно відбито пошуки людиною власного місця у світі, де втрачено всі орієнтири. Досвід перебування особистості в “негативних” ситуаціях розкриває перед нею перспективу “виходу” з “уречевленого” середовища. Характерно, що в романі такий буттєвий феномен, як автентичність існування дає змогу оприявнити голос – власну екзистенцію. Утім, як видно із твору, більшість жителів міста Нашого демонструють індиферентність до свого внутрішнього потенціалу.

У “Марусі Богуславці” відчутною стає кристалізація поглядів митця на проблему взаємодії середовища та особистості. Ця позиція стає зрозумілішою з огляду на постать театрального художника Данка Шигимаги. Випадково знайдений Атою Дахно щоденник цього митця розкриває його систему поглядів і разом із цим забезпечує вихід І. Багряного на інший ідейний рівень, пов’язаний з узагальненнями.

На відміну від попередніх романів, особливо раннього періоду, автор засвідчує новий етап у змалюванні героя. Передусім митець звільняється від показу його однозначності – позитивності або негативності. У “Марусі Богуславці” немає цього критерію, натомість з’являється спроба передати складність образу героя (передусім Павла Гука), що, поза всяким сумнівом, підкреслює творчу зрілість І. Багряного-романіста. Письменник прагнув показати антиномічний характер людської реальності. Посилення екзистенціалістського складника в “Марусі Богуславці”, представленого насамперед проблемою автентичності існування, реалізується через наявність інтертекстуальних зв’язків, що підкреслюють “загрузання” індивіда в сутностях (чеховський образ “людини у футлярі”, хвильовістська алюзія “балалаечний ансамбль” тощо).

У другому підрозділі *“Екзистенціалістське прочитання мотивів ролі та маски”* – наголошено на тому, що через реалізацію мотивів ролі та маски І. Багряному вдалося окреслити нові підходи до осмислення проблеми автентичності існування. Важливо, що в контексті “Марусі Богуславки”

поняття ролі переростає суто соціологічний вимір і набуває негативної маркованості. Передусім цей феномен безпосередньо пов'язується з конформізмом як провідною ознакою радянського суспільства. Перед читачем постають персонажі, що виявляють особливу внутрішню гнучкість. Пристосовницьке прийняття готових стандартів у поведінці, безапеляційне визнання норм та правил стає знаком радянського суспільства. У творі адептами конформізму є професор літератури Добриня-Романов та заступник театрального директора Сметана.

За художньою логікою роману, “занурення” героїв у соціальне буття викликає в більшості з них метафізичний спротив, який виражається в “одяганні” на себе маски / масок. У романі І. Багряного “Маруся Богуславка” актуалізація цього феномена співвідноситься з прагненням індивідуума вийти за “межі” означуваної суспільної реальності та спробою витворити світ, у якому пріоритет становитиме власний екзистенціалістський проект. У романі І. Багряного “Маруся Богуславка” маска набуває багатозначного звучання. Крім ідентифікаційної функції, реалізацію якої спостерігаємо на прикладі головної героїні Ати Дахно, виділимо захисну, що об'єднує постаті Петра Сміяна, Данка Шигимаги, Людмили Богомазової. Сюжетні лінії, пов'язані з ними, так чи інакше перехрещуються з лінією театру міста Нашого. Приміром, Петро Сміян малює декорації до майбутньої п'єси; Данко Шигимага є штатним театральним художником; “генеральна лінія” повія Людмила Богомазова кілька разів присутня на репетиціях “Марусі Богуславки”, супроводжуючи начальника НКВС Сазонова. Кожен із цих героїв має підстави приховувати від оточуючих своє справжнє обличчя.

Прикметно, що мотиви ролі та маски безпосередньо співвідносяться з мотивом театру. Театр як мінімізована модель відображає перипетії людини, пов'язані із взаємодією особистісного та соціального. У художньому просторі багрянівського роману цей мотив набуває полісемантичного значення. На традиційне сприйняття нашаровується ще один зміст. Театр стає символом особистісного та національного, виступаючи як опозиція конформістському радянському світу.

У романі І. Багряного “Маруся Богуславка” мотиви ролі та маски, які сприяють осмисленню проблеми автентичності та неавтентичності існування, тісно пов'язані з мотивом двійництва, що, у свою чергу, розкривається через показ внутрішньої розполовиненості героя. У зв'язку з цим найпоказовішим прикладом своєрідного метання між двома позиціями є Павло Гук. Неоднозначність цього героя розкривається через колізію між почуттям та обов'язком. У перипетіях розполовинення Павла Гука чітко вимальовується ситуація “маска – самість”, що художньо реалізується під час Атиного сну, який розгортається як суд над нею. Двійництво героя можна трактувати як один з аспектів утрати ним цілісності. У контексті твору на розполовинення Павла

Гука накладається маргінальність, що переростає суто соціологічний вимір. Помічено, що роздвоєність людського “я” на власне та чуже художньо відображено в образі начальника НКВС Сазонова. Двійництво героя розкриває певну боротьбу між власним та чужим. Начальник НКВС, плутаючись у власному “я”, приймає чуже за своє, відтак, відбувається розмивання самості. У ключі багрянівської концепції двійництво Сазонова можна інтерпретувати як поступову втрату владою контролю над особистістю, що прагне звільнитися від статусу “равлика в мушлі”.

У третьому підрозділі “Український “резистанс” і метафізичний бунт особистості” – обґрунтовано думку про спадкоємність традицій українців у боротьбі за свободу. Згідно з І. Багряним, радянська доба є своєрідним наступним витком національного “безчасся”. Відтак у полі зору письменника опиняється українець, що протистоїть радянському конформізму. Національна ідентифікація багрянівських героїв тісно пов’язана з особистісною, що, у свою чергу, розкриває неповторність їх фундаментального проекту.

У романі “Маруся Богуславка” нетотожність індивідуума самому собі стає знаком існування “*homo soveticus*”. Найбільш повно неавтентичність буття розкривається через персоніфікований образ міста Нашого. Актуалізація історичної довідки про місто Наше сприяє усвідомленню того, що регламентованість індивідуального буття є тимчасовим станом. Осмислення мотиву старого та нового, відповідно, як справжнього та профанного, співвідноситься з іншим структурним рівнем проблеми автентичності – *свого та чужого*. Ця опозиція реалізується через змалювання корінних жителів міста Нашого та тих, хто з’явився тут нещодавно, насамперед за радянських часів. За І. Багряним, національне як символ повернення до автентичності володіє здатністю виштовхувати або асимілювати чуже, що в контексті “Марусі Богуславки” еквівалентне неавтентичному.

Як показало дослідження, розуміння несправжності світу спрофанованих цінностей міста Нашого змушує героїв шукати духовної опори. Для більшості героїв таким місцем стає театр. Сюди потрапляють акторка Ата Дахно, декоратор Петро, врешті “генеральна лінія” Людмила Богомазова, у якої саме тут відбувається метафізичне прозріння. Цілком у дусі радянської епохи прочитується прагнення влади перетворити театр на засіб політичної пропаганди. Внутрішній спротив такій політиці чинять головна акторка Ата Дахно та художній керівник Сластьон. Останній, поставлений у цілковиту залежність від реперткому, приймає рішення ставити п’єсу.

У романі “Маруся Богуславка” протест проти радянського конформізму обертається в метафізичній площині. Багрянівські герої, потрапляючи у світ нових цінностей, демонструють своєрідну внутрішню еміграцію. Заглиблюючись у власну душу, вони шукають тієї опори, яка допомагає їм вистояти. Приміром, для Ати та Петра такими орієнтирами стає генетична

пам'ять про визвольні змагання нації в минулому. Так, героїня відзначає зв'язок поколінь у спільному прагненні звільнитися. Своєрідне винесення цих роздумів на рівень філософських узагальнень відбувається завдяки художнику Данкові Шигимазі. Осмислюючи сучасне становище людини у світі, герой приходять до висновку про пріоритет “мікрокосму” над “макрокосмом”.

ВИСНОВКИ

Романістика І. Багряного є цікавим явищем вітчизняного письменства першої половини ХХ століття, що демонструє спільні з європейською літературою ідейно-художні пошуки. Така суголосність стає очевиднішою з огляду на роль у багряннівських творах екзистенціалістських мотивів, які набувають у художній концепції українського митця певної специфіки.

Віддзеркалюючи тогочасні тенденції європейської літератури, письменник порушив у романах проблему взаємозв'язку людини та світу, що прочитується в екзистенціалістському ключі. У ранніх творах “Скелька” та “Тигролови” І. Багрянний проходить шлях засвоєння романного мислення, що знаходить вияв у розширенні проблемно-тематичних обріїв. Серед проблем, заявлених у творах, на особливу увагу заслуговує проблема протистояння людини та соціуму. Перед читачем не лише розкривається боротьба особистості з чужою культурною домінацією, але й прагнення оприятити власну екзистенцію. Письменник удається до моделювання такої ситуації, у якій герої виявляються інтегрованими у вороже іноментальне середовище поза власною волею. Цілком закономірною є перша реакція людини на таке становище, а саме: розгубленість та відчуття дискомфорту. Ці кризові стани переростають суто соціологічний вимір, стаючи при цьому метафорою існування особистості поза узвичаєним середовищем. Разом із цим письменник утверджує думку про те, що таку “закинутість” варто потрактовувати ще як шанс пізнати свої можливості, у контексті “Скельки” та “Тигроловів” – вийти за “межі” дозволеного зовнішніми приписами.

Екзистенціалістські пошуки І. Багряного стають виразнішими в романах “Людина біжить над прірвою” та “Сад Гетсиманський”, у яких проходять художню апробацію такі категорії, як свобода та смерть. Письменник удається до розкриття своєрідних трьох етапів існування індивідуума: “закинутість” у дисгармонійне середовище, перебування в екстремальних умовах та необхідність самовизначення в несприятливих ситуаціях. Ці етапи кореспондують із міфологічними уявленнями про процес ініціації – набуття людиною нового статусу. Герої І. Багряного Максим Колот (“Людина біжить над прірвою”) та Андрій Чумак (“Сад Гетсиманський”) відчують себе “закинутими” в тоталітарний простір, який у їх свідомості ототожнюється із творенням штучних цінностей, що унеможлиблюють процес самоідентифікації

особистості. Ситуація “безгрунтянства”, за задумом автора, сприяє більш повному змалюванню людини, що втратила всі орієнтири. “Безпритульність” багрянівських героїв переростає суто особистісний вимір, стаючи черговим етапом національного “безчасся”. У романах “Людина біжить над прірвою” та “Сад Гетсиманський” відчуття індивідуумом утрати власного ґрунту співвідноситься з конкретними ситуаціями – перебування Максима Колота на війні та ув’язнення Андрія Чумака. Атмосфера глухого кута або нових буттєвих пасток, у які потрапляють багрянівські герої, активізує їхні роздуми. Деструкція, яку несе війна, та тюрма як символ “загратованості” людського існування активізують переоцінку попереднього буттєвого досвіду. Суєтність життя Максима Колота та Андрія Чумака до ситуацій, що позбавляють їх життєвої опори, можна потрактовувати як етап неавтентичного буття.

“Маруся Богуславка” (перша частина запланованої трилогії “Буйний вітер”) є синтезом ідейно-художніх пошуків І. Багряного-романіста. У творі кореляція особистісного та суспільного винесена на рівень філософських узагальнень і реалізується через проблему автентичності людського існування. Розвиваючи свої погляди в екзистенціалістському дусі, І. Багрянний окреслює підходи до віднайдення героями екзистенції. За художньою логікою “Марусі Богуславки”, передумовою повернення особистості до самої себе стає метафізичне прозріння як результат посиленних рефлексій. Примітно, що процес особистісної ідентифікації головних героїв проходить паралельно з національним. Відтак у романі “Маруся Богуславка” національний складник у багрянівській концепції набуває особливого звучання. У просторі авторського сприйняття співвіднесеність особистісної та національної ідентифікації визначає унікальність буття української людини. У зв’язку з цим вона перманентно відчуває на собі тиск зовнішнього, у контексті твору – тоталітарного чинника. Утім, саме свідоме протистояння багрянівських героїв конформістському світу розкриває перед ними перспективу “виходу” з численних буттєвих пасток.

У результаті дослідження прийшли до висновку, що художня еволюція І. Багряного-романіста засвідчила послідовний рух до увиразнення у його творах світоглядних пошуків, співвіднесених із західноєвропейським філософським і літературним екзистенціалізмом.

Основні результати дослідження викладені в таких **публікаціях**:

1. Романова І. В. Мотив свободи в романі Івана Багряного “Тигролови” / І. В. Романова // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – № 742. – Серія Філологія. – Вип. 48. – Х., 2006. – С. 48–54.

2. Романова І. В. Романістика І. Багряного в рецепції критиків і літературознавців (в аспекті художніх пошуків літературного

екзистенціалізму) / І. В. Романова // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – № 765. – Серія Філологія. – Вип. 50. – Х., 2007. – С. 163–167.

3. Романова І. В. Роман “Людина біжить над прірвою” та публіцистика І. Багряного 1940 – початку 1960-х років: ідейно-філософські кореляції / І. В. Романова // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – № 766. – Серія Філологія. – Вип. 51. – Х., 2007. – С. 217–220.

АНОТАЦІЯ

Романова І. В. Екзистенціалістські мотиви в романістиці Івана Багряного. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2008.

Робота присвячується дослідженню філософської проблематики романістики І. Багряного у зв'язку з близькістю останньої до ідейно-художніх пошуків європейського екзистенціалізму.

Романи І. Багряного демонструють ідейно-художню еволюцію. Якщо в ранніх творах “Скелька” та “Тигролови” письменник перебуває під впливом експресіонізму та неоромантизму, то посилення екзистенціалістського складника в багрянівській концепції відбувається в романах “Людина біжить над прірвою” та “Сад Гетсиманський”. У просторі авторського сприйняття художньо апробовано такі категорії, як свобода та смерть. Актуалізуючи в романах мотиви “закинутості”, “межової ситуації” та свободи вибору, І. Багрянний удається до розкриття важливих етапів становлення особистості. Така “ініціація” сприяє “виходу” людини зі складних життєвих перипетій.

Екзистенціалістські погляди І. Багряного розвинено в романі “Маруся Богуславка”, у якому проблема автентичності існування винесена на рівень філософських узагальнень. За авторським задумом, передумовою повнокровного людського буття є синтез особистісної та національної ідентифікації.

Ключові слова: свобода, смерть, “межова ситуація”, вибір, автентичне існування.

АННОТАЦІЯ

Романова І. В. Экзистенциалистские мотивы в романистике Ивана Багряного. – Рукопись. Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина. – Харьков, 2008.

Работа посвящается исследованию философской проблематики романистики И. Багряного в связи с близостью последней к идейно-художественным поискам европейского экзистенциализма.

Романы И. Багряного демонстрируют идейно-художественную эволюцию. Если в ранних произведениях “Скелька” и “Тигроловы” писатель пребывает под влиянием экспрессионизма и неоромантизма, то усиление экзистенциалистской составляющей в багряновской концепции происходит в романах “Человек бежит над пропастью” и “Сад Гефсиманский”. В пространстве авторского восприятия происходит художественная апробация таких категорий, как свобода и смерть. Актуализируя в романах мотивы “заброшенности”, “пограничной ситуации” и свободы выбора, И. Багряный раскрывает важные этапы становления личности. Такая “инициация” способствует “выходу” человека из сложных жизненных перипетий.

Экзистенциалистские взгляды И. Багряного получили развитие в романе “Маруся Богуславка”, в котором проблема аутентичности вынесена на уровень философских обобщений. По авторскому замыслу, предпосылкой полноценного человеческого бытия является синтез личностной и национальной идентификации.

Ключевые слова: свобода, смерть, “пограничная ситуация”, выбор, аутентичное существование.

SUMMARY

Romanova I. V. The existentialist's motives in the novels by Ivan Bahryany. – Manuscript. The dissertation for obtains the degree of Candidate of Science (Philology) in specialty 10. 01. 01 – Ukrainian literature. – V. N. Karazin National University of Kharkiv. – Kharkiv, 2008.

The paper is concerned with the analysis of philosophic problems of Ivan Bahryany's novels in their closeness to the ideological and artistic search for European existentialism. Such harmony became evident in respect to identity of a spiritual atmosphere of the first half of the 20th century, which became the subject of European intellectuals' speculations. In the interwar period due to the break of the world identity, the creative personalities focused on the problem of a search by an individual for his existential personality.

It is important that existentialism, which arose as a philosophical trend, expanded to artistic practice, bringing about a characteristic feature of the period in the cultural development, namely, maximum proximity of philosophy to literature. Therefore, integration of “existence philosophy” ideas and literature was possible, giving grounds for interpretation of existentialism as philosophic and aesthetic.

The adopting of the leading ideas of existentialism by I. Bahryany is connected with the own experience of being imprisoned in Soviet prisons and camps of Displaced Persons (Di-Pe) it is stressed. In the novels by I. Bahryany artistically approves basic existential motives which obtain an appropriate character in the concept of the Ukrainian writer. The leading problem of “Skelka” (A Small Cliff), “Tyhrolovy” (Tiger Hunters), “Liudyna bizhyt nad prirvoiu” (A Person Runs at the Edge of a Precipice), “Sad Hetsymansky” (The Garden of Gethsemane) and “Marusia Boguslavka” is the fight of a Ukrainian against the totalitarian system, or, on a large scale, “microcosm” against “macrocosm”. According to artistic logic of Bahryany’s novels, such a confrontation is worth considering as a chance of a person to cognize his ability, thus to strengthen own fundamental project.

It should be mentioned, that Bahryany’s novels demonstrate ideological and artistic development which is connected, firstly, with emphasizing an existential constituent. In his early works “Skelka” and “Tyhrolovy”, in many respects, the writer is under the impression of the basic literary trends characterizing the 1920s years of the 20th century. The concept formulated by the representatives of expressionism and neo-romanticism, was smoothly adopted by Bahryany and turned out to be appropriate to the framework, later taking shape of existentialism. In “Skelka” addressing to the historical past, the writer appeals to contemporary problems, which have many things in common with rightlessness of the Ukrainians. Such situation may artistically be interpreted as the result of the defeat in the national liberation movement of the first decades of the 20th century. According to Bahryany’s conception, these crises do not confuse the main character Danylo Chorny, but, quite the contrary, consolidate his inner strength. The writer makes the same conclusions in the novel “Tyhrolovy”, in which he depicts the gradual process of obtaining the meaning of human life. Spiritual growth of the main character Grygoriy Mnogohrishny is carried out in “a groundless situation”. His will to live as an equivalent to the thirst for freedom becomes a factor of personal self-creation. The way from the prisoner to the emancipated man demonstrates the changes of Grygoriy Mnogohrishny, which approves his “being adult”.

A more powerful existential constituent in Bahryany’s ideological and artistic search is traced in the novel “Liudyna bizhyt nad prirvoiu” and “Sad Hetsymansky”. These works approve such categories as freedom and death. The motive of “abandonment” is metaphored in the names “groundlessness” and “refugelessness” it is observed. By making the motives of “abandonment”, “a situation on verge” and freedom to choose more actual, the writer represents three stages of human existence. The motive of “situation on verge” is realized in the echallenges, suffering Maxym Kolot’s and Andriy Chumak’s approximating to death in the novels by I. Bahryany. The death as an unique ontological phenomenon promotes of the “revival” of human who estimates his own inner resource and environment in general in a new kind. According to Bahryany, human “groundlessness” outgrows just a personal aspect,

having become the sign of national “timelessness”. The context of both works correlates the “initiation” of the characters with the national catharsis, which reveals the idea of identity of a Ukrainian and his nation.

Bahryany’s existential ideas become extremely prominent in his novel “Marusia Boguslavka”, in which the problem of an authentic existence reaches the level of general philosophic conclusions. In the novel the writer leaves behind the definition of certain time and place, coming nothing more than the direction: the events take place during the period of acacia blossoming and the beginning of the World War II. In the novel the problem of non-authentic existence is realized through the intertextual connections (Chechov’s image of “a person who keeps himself in cotton-wool”, Khvylyovy’s allusion “balalaika ensemble”). The elaboration of authentic and non-authentic problem of existence takes place through the motives of role and mask, which are being revealed from the existentialistic point of view, in the novel “Marusia Boguslavka”. Full-blooded life of the characters has become possible thanks to personal and national recognition going hand in hand. According to the author’s conception, search for a personal existential essence is a step towards throwing away everyday troubles, or, on a larger scale, a possibility to tower above a strictly-defined world.

Bahryany’s novels reveal ideological and artistic development of the writer’s views, which makes it possible to describe his later works as ones interrelating to basic motives of literary existentialism.

Key words: freedom, death, “situation on verge”, choice, authentic existence.